

MANUEL MARÍA, ACTIVISTA DA VERDADE

Manuel Rivas

Aquilo que escribiu Jules Renard, o autor de *Historias naturais*, no seu Diario, “a verdade é sempre de pequenas dimensións”, a verdade, si, é de pequenas dimensións, o que quere dicir que non está nas actuacións nin nos discursos grandilocuentes, nin nas cifras deshumanizadas. A verdade ten que loitar contra o que Lorca chamou a conxura das oficinas. A verdade flúe no regato bíblico do Cepelo, pousa no castiñeiro solitario, no cómaro do labradío, habita na Casa de Hortas. A verdade descansa na carballeira de Santa Isabel. A terra custodia o seu extracto de verdade, mais a terra gusta da metamorfose. Hai cousas que non sabemos, mais pola relación que sempre tiveron, sabemos que hai un activismo de Manuel na terra, esa natureza tomando conciencia de si mesma. Así que a verdade, como fai a esfera, apoia no lugar escolleito; mais é para anovarse e coller pulo, novos folgos e uparse no voo da conciencia coas verbas no ar, dimensións. Mollada a Terra Chá desde as alturas, é semellante a un mar en calma. Para medila só valen dúas mensuras: ferrados de corazón, fanegas de alma.

Manuel foi un activista da verdade, de dicir a verdade mesmo cando a verdade andaba presa, ferida, torturada, exiliada ou fuxida por terra escondida. A poesía é refuxio de moitas cousas, mais o primeiro rescate que acomete é o da verdade. Hai unha frase do escritor Andrea Camilleri que é unha verdade contundente, “la lingua batte dove il dente duole”, a lingua vai dar onde o dente doe. Detectamos que hai poesía onde hai verdade e onde hai verdade hai poesía. Son as palabras portadoras de verdade as que conducen ao activismo, a un activismo, e cada obra de Manuel María é un campo de verdade. Así era chamado un espazo que existía en cada vila na mellor Grecia clásica, o campo da verdade, alí onde se dirimían as inquedanzas, as ausencias, as arelas comúns. Estou hoxe a repetir moito esta palabra, o activismo. O contrario do activismo é un estupefaciente para o que abundan traficantes, a indiferenza, o cinismo, a ignorancia intencionada; e non se pode ser indiferente cando hai que escoller entre os dereitos do pobo e os privilexios duns poucos, ou entre a vida dunha lingua, patrimonio que hoxe honramos, ou a súa extinción provocada, porque unha lingua non morre por querer morrer, senón por abandono e desleixo institucional.

O activismo de Manuel era o do home ceibe, o de quen como o de Lanzós podía proclamarlo coa Santa Irmandade deuse á fraternidade galega, ou sexa, ningún por riba de nós.

Hoxe están moi de moda as tatuaxes entre a mocidade. Manuel, Manuel María, tamén tiña a súa tatuaxe, unha tatuaxe interior, saudade viva ardendo no meu peito, que dicía a consigna das Irmandades da Fala, xuro, polo que máis quero, ser sempre dos bos e xenerosos. As obras de Manuel María son froito dese activismo da verdade, da procura da verdade. Na procura da verdade un aprende a acender o misto. Esa luz desvela, mais tamén atopa zonas de misterio como no desacougo interior pode haber algo de sagrado. Quero dicir, na obra de Manuel hai unha procura valente da verdade, mesmo o misto pode queimar nos dedos, e hai entón un berro de denuncia. Velaí a defensa da lingua, a loita contra o espolio, contra a inxustiza, contra ese xeito de expulsión que é a emigración que baleira o país de xente nova, contra a desfeita da natureza.

Mais non é unha procura de dirección única, a verdade está tamén na materia dos sonhos, a verdade está no que doe e no que se ama. O activismo da verdade, esa primeira enerxía, fornece o activismo do recomezar. Podemos contar a historia da literatura galega e tamén a historia ecolóxica e da relación entre terra e pobo, natureza e xente, e mesmo a vida da lingua dende o activismo do recomezar. Despois de cada caída, de cada desacougo, de cada golpe, do esmagamento imperial con esa expresión noxenta de doma e castración, despois de cada demouca, silencio, esquezo, invisibilidade, Galicia sempre rexorde co activismo do recomezar. Con Manuel María diríamos, talvez con máis precisión, o activismo do sementar. Sementar, unha verba que se repite na súa obra como se a palabra quixera ser, fose, a cousa en si, e podemos dicir que o é, podemos ver a xeometría namorada dos sucos, oír o parolar das leiras á espera da semente e ver o gran en si, e o pan centeo nacer do poema. Así que cada libro de Manuel María é un eido de verdade onde exercer o activismo do sementar.

Mais para sementar, para fertilizar os eidos da verdade, é preciso outro activismo esencial que Manuel María exerce con xenerosidade incesante, o activismo do sentir. A razón non é nada sen o sentir, a racionalidade sen o sentir pode derivar nun racionalismo insensible que afasta o ser humano de todo o resto da existencia, a razón sen o sentir produce monstros. Pola contra, o sentir une, crea unha comunión das persoas humanas coas persoas non humanas, cos animais, coa natureza e o cosmos. O activismo do sentir significa percibir alteridade, explorar, escoitar o pranto que vén de fóra, partillalo. Coñecemos o outro cando coñecemos a súa ferida, e é así que podemos compartir tamén a súa ledicia, a súa celebración, a súa beleza. O activismo do sentir é facer de cada poema un ser vivo, un detector. Os poemas de Manuel María teñen esa condición de ser sentinelas da vida. Igual

que na terra hai ecosistemas en especial sensibles, os primeiros onde se detecta a desfeita, o maltrato, a violencia catastral, igual que hai seres que emiten sinais de alerta do perigo, das ameazas, tal o vagalume, a súa liña, as ras das brañas, ou a aldea na fraga, así os poemas de Manuel María onde a natureza se fai libro e ese libro é un mundo.

Todo está a sentir, todo fala, porque o poeta soubo escoitar, escoitar a xente, escoitar a terra, e mesmo a memoria das lagoas soterradas. Éralle moi querido o activismo do andar, o activismo da descuberta, do coñecemento, de abrir pasos. A Oroza, outro andareiro, preguntáronlle un día con certa sorna: “que, paseando señor Oroza”, e el respondeu moi serio: “non señor, traballando”. O andar, o activismo do andar, é un traballo creativo. Os poemas de Manuel son camiños que todos deberíamos percorrer, porque tamén moitos camiños vanse entupindo e esmorecen no abandono no manuscrito da terra, camiño:

Camiño de Felpás deica Aguiar
 eu sei porque tes tantas soidás
 estás deitado aí, ao sol da tarde
 sen ter a quen levar.
 Camiño de Felpás deica Aguiar.

Andando a terra, o libro no que Manuel recolle as súas pasaxes escritas durante dez anos en *A Nosa Terra*, é unha das obras senlleiras da arca da cultura galega.

E está o activismo do humor como el cantou o do carro, podíamos dicir que as cousas ían salgando por onde o Manuel pasaba e tamén se aledan por onde pasa a súa lembranza. O activismo do humor e o do amor, ese detalle extraordinario nun dos poemas de documentos persoais cando di “Eu son Manuel María, nascín o ano 30, o 6 de outono en Outeiro de Rei da Terra Chá, son dunha caste rexa de labregos fideles á súa terra e ao seu Deus agora son un namorado”. Hai moitos soños incumpridos, moita tarefa por diante, a lingua bate onde doe o dente, mais grazas a Manuel María da Casa de Hortas temos máis verdade e máis beleza pola que loitar.